

D1.3.1 Analitično poročilo o stanju in tveganjih energetske revščine

Kazalo

1. Uvod	3
2. Pojemni okvir energetske revščine in možne opredelitve	4
3. Pregled stanja energetske revščine v obmejnem območju	8
4. Povzetek čezmejnih podatkov in trendov	22
5. Tveganja energetske revščine v obmejni regiji	22
6. Priporočila na ravni države, občin in gospodinjstev.....	24
7. Povzetek	29

1. Uvod

Energetska revščina predstavlja vedno večji izziv tako na ravni unije kot tudi na nacionalni in lokalni ravni. To še posebej velja za družbeno-gospodarsko manj razvite regije, v katerih velik del prebivalstva živi z nizkimi dohodki, v zastarelem stanovanjskem fondu in plačuje visoke račune za energijo. Čezmejno slovensko-madžarsko območje – ki je v mnogih pogledih v perifernem položaju – je tipičen primer regionalnega problema, kjer se lahko pojavi energetska revščina, če ne pride do usklajenega ukrepanja.

Namen tega poročila je razkritje, sistematična predstavitev stanja in tveganj energetske revščine v regiji ter priprava analize, ki temelji na podatkih in podpira ciljno usmerjene ukrepe ter postopke odločanja. Poročilo temelji na statističnih, demografskih in energetskih podatkih, ki so jih zbrali projektni partnerji, ter na informacijah, zbranih na madžarski strani v okviru dejavnosti D.1.2.2, ter na rezultatih energetskih pregledov.

V gradivu je poseben poudarek na razlagi pojma energetske revščine. Obstoječe definicije pogosto ne odražajo natančno posebnega položaja obravnavane regije, zato je potrebno ponovno razmisliti o pojmovnih okvirih. Cilj je oblikovati funkcionalno definicijo, ki bo prilagojena lokalnim razmeram in bo zagotavljala jasna merila za prepoznavanje gospodinjestev v energetske revščini oziroma tistih, ki jim grozi energetska revščina.

Energetska revščina je zapleten in večdimenzionalen problem, ki hkrati vpliva na dohodkovne, stanovanjske, družbene in infrastrukturne razmere. Na območju slovensko-madžarske obmejne regije je precejšen izziv demografska struktura območja (visok delež starejših, ki živijo sami), zastarel stanovanjski fond in nizki dohodki. Vse to prispeva k precejšnji energetske revščini, še zlasti na notranjih perifernih območjih, kjer so možnosti za samostojen izhod omejene.

Na podlagi rezultatov poročila smo določili tri ravni ukrepanja s konkretnimi predlogi:

- Na državni ravni je potrebno predvsem oblikovati strateške, regulativne in finančne okvire, vključno z oblikovanjem nacionalne strategije za energetske revščine, uvedbo ciljno usmerjenih podpor za prebivalstvo ter izboljšanjem dostopa do prenov in posodobitev.
- Na ravni občin je ključnega pomena poznavanje lokalnih razmer, prepoznavanje upravičencev pomoči, ciljno svetovanje in ozaveščanje ter usklajevanje lokalnih socialnih in energetskih ukrepov – po možnosti z vključevanjem razpisnih sredstev in sodelovanjem civilne družbe.
- Na ravni gospodinjestev so lahko ključ za zmanjšanje energetske revščine preiščena raba energije, manjše obnove in boljši dostop do informacij in podpor, zlasti z okrepitvijo samopomoči in energetske ozaveščenosti.

Energetsko revščino je mogoče zmanjšati le z usklajenim ukrepanjem na več ravneh. Za to niso potrebne le javnopolitične zaveze, ampak tudi aktivna vključenost lokalnih deležnikov in

prebivalstva. Le tako bo mogoče doseči, da ciljno usmerjeni programi dejansko dosežejo najbolj ranljive in dolgoročno zagotovijo trajnostne rezultate.

2. Pojemni okvir energetske revščine in možne opredelitve¹

Energetska revščina ni izoliran, edinstven pojav. Večina držav EU jo pozna in energetska revščino priznava kot obstoječ družbenogospodarski problem.

Evropska unija ima lastno dikcijo za energetska revščino, ampak to ni enotna, pravno zavezujoča definicija, ampak večdimenzionalni pristop, ki se pojavlja predvsem v smernicah in strategijah.

Razumevanje energetske revščine v uniji:

Evropska komisija energetska revščino na splošno definira kot:

"situacijo, v kateri si gospodinjstva ne morejo zagotoviti cenovno dostopnih, ustreznih in zanesljivih energetskih storitev".

Ta pristop upošteva:

- dohodkovno raven,
- ceno energentov,
- energetska učinkovitost domov,
- in dostop do energetskih storitev.

2. odstavek 49. člena revidirane Direktive o energetska učinkovitosti (EED) prav tako opredeljuje, kaj je energetska revščina: to je stanje, v katerem gospodinjstva v okviru nacionalnega konteksta ter veljavnih socialnih in drugih ustreznih politik nimajo dostopa do osnovnih energetskih storitev, ki zagotavljajo ustrezno življenjsko raven in zdravje, vključno z ustreznim ogrevanjem, hlajenjem, razsvetljavo ter energijo za električne naprave.

Nadaljnji dokumenti na ravni EU, ki opredeljujejo definicijo energetske revščine:

1. **Sveženj Čista energija za vse Evropejce (Clean Energy for All Europeans)** – ta sveženj direktiv (2019) priznava energetska revščino in določa, da jo morajo države članice obravnavati v svojih nacionalnih energetski politikah.
2. **Energetska unija in podnebna politika** – Cilj EU je, da med prehodom nihče ne zaostane ('just transition'), s posebnim poudarkom na gospodinjstvih, ki so energetska revna.

¹ Fit for 55 in energetska revščina – Vplivi reform Evropske unije o energetska učinkovitosti stavb in z njimi povezanih politik na energetska revščino v posameznih državah.

3. Evropski podnebni pakt in Socialni podnebni sklad – zagotavljata podporo najbolj ranljivim.

Ob zgoraj navedenem je treba poudariti, da za energetske revščine ne obstaja enoten, splošno sprejet kazalnik. Za merjenje energetske revščine obstaja več indikatorjev (npr. delež prebivalstva, ki ne more ustrezno ogrevati svojega doma), EU pa državam članicam omogoča, da uporabljajo lastno metodologijo in definicijo, pri čemer upoštevajo lokalne posebnosti.

Zato na nacionalni ravni obstajajo različne definicije:

Na **Madžarskem** trenutno ni enotne, pravno obvezne definicije za energetske revščine. Definicije, ki se uporabljajo v strokovni literaturi in s strani nevladnih organizacij energetske revščine določajo tako kot je spodaj navedeno:

Gospodinjstvo je energetske revno, če ima težave z ogrevanjem svojega doma na ustrezno temperaturo ali če stroški energije zanj pomenijo nesorazmerno breme.²

V **Sloveniji** je Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo³ opredelilo merila energetske revščine, da bi spodbudilo učinkovitejše energetske in socialno načrtovanje ter izvajanje politik na tem področju, s čimer prispeva k pravičnemu prehodu Slovenije v nizkoogljično družbo in trajnostno gospodarstvo.

Pri izvajanju razvojnih razpisov se gospodinjstva kot energetske revna identificirajo na podlagi podrobne utemeljitve. Spodaj navedeni vidiki pomagajo pri ugotavljanju tega:

- **Dokazilo o materialni prikrajšanosti:** Potrebno je predložiti uradne dokumente, ki dokazujejo, da je dohodek gospodinjstva pod pragom revščine. To je lahko na primer odločba o denarni socialni pomoči ali dodatku za varstvo, oziroma drugi dokumenti, ki potrjujejo dohodkovni položaj.
- **Nizka energetska učinkovitost nepremičnine,** ki jo je mogoče dokazati z energetske certifikatom ali izjavo energetskega strokovnjaka, ki potrjuje nizko energetske učinkovitost stanovanja.
- **Neustrezne stanovanjske razmere,** ki jih je mogoče dokazati s fotografijo in pisno izjavo gospodinjstva
- **Visok delež stroškov za energijo:** ko računi za energijo pomenijo nesorazmerno visok izdatek glede na mesečni dohodek gospodinjstva. To je treba dokazati z dokumenti, ki odražajo finančno stanje.

Dokument opredeljuje energetske revščine kot stanje, v katerem gospodinjstvo nima dovolj dohodka, da bi si zagotovilo ustrezne stanovanjske razmere, ali pa osnovnih energetske potreb ne more pokriti po dostopni ceni. Takšno stanje se običajno pojavi, ko je dohodek gospodinjstva pod pragom revščine, energetska učinkovitost stanovanja je nizka ali pa računi za energijo predstavljajo preveliko breme v mesečnih stroških. Med osnovne energetske

² Vir: <https://energiaklub.hu/temak/energiaszegenyseg>

³ Vir: <https://www.gov.si/>

potrebe sodijo ogrevanje, uporaba tople vode (za higieno), hlajenje, kuhanje in razsvetljava. Energetsko revno je tudi gospodinjstvo, ki sicer plačuje energijo, vendar so stroški nesorazmerno visoki glede na razpoložljivi dohodek.

- Relevantna opredelitev za čezmejno območje, preciziranje definicije.

Če hočemo določiti definicijo, ki se nanaša na obmejno območje, je potrebno pregledati družbeno-gospodarske razmere v regiji. V tem poglavju na kratko predstavljamo trenutno stanje, v poglavjih v nadaljevanju pa bomo podrobneje obravnavali analizirane podatke.

Poseljenost slovensko–madžarskega obmejnega območja kaže pomembne teritorialne razlike. Na obeh straneh meje prevladuje razpršena poselitev z družinskimi hišami, v notranjih delih regije, ki so bolj oddaljene od meje, zlasti v okolici večjih mest, se pojavljajo gosteje poseljena naselja ter soseske z večstanovanjskimi bloki. Na madžarski strani sem sodita županiji Vas (Sombotel) in Zala (Zalaegerszeg), na slovenski strani pa regiji Podravje (s središčem v Mariboru) in Pomurje (območje Murske Sobote).

Z demografskega vidika je za območje v obeh državah značilno staranje prebivalstva: zaradi odseljevanja mlajših generacij narašča delež starejših oseb (npr. županija Zala je območje z najstarejšo starostno strukturo na Madžarskem – skoraj 25 % prebivalstva je starejših od 65 let). Vse pogostejša so gospodinjstva z enim ali dvema članoma, večinoma so upokojenci (v županiji Zala je več kot tretjina gospodinjstev enočlanskih, skoraj tretjina pa dvočlanskih). Skupno bivanje več generacij se zmanjšuje, kar povečuje tveganje energetske revščine, zlasti v stanovanjskih stavbah, ki so v slabem energetske stanju in njihova celovita obnova presega finančne zmožnosti gospodinjstev.

Na madžarski strani županiji Vas in Zala ne sodita med najbolj prikrajšana območja v državi, vendar se tudi tam pojavljajo tako imenovana 'notranja periferična' območja, kot sta okraja Vasvár in Zalaszentgrót. Za ta območja so značilni nižja gostota prebivalstva, omejene javne storitve in infrastruktura ter geografska oddaljenost delovnih mest. Hkrati pa je v regiji opazna, od državnega povprečja višja stopnja zaposlenosti in razmeroma ugodnejša raven dohodkov, čeprav ti še vedno zaostajajo za povprečjem EU. V obeh županijah je več kot tretjina naseljenih stanovanj zgrajenih med letoma 1960 in 1980, medtem ko je po letu 2000 zgrajenih le približno 14 % stanovanj. Za manjša naselja v županijah Vas in Zala je še vedno razširjeno ogrevanje prostorov in uporaba trdnih goriv. Zemeljski plin je sicer najpogostejše uporabljeno gorivo za ogrevanje, v manjših naseljih pa pogosto kombinirajo z drugimi energenti, npr. z drvmi.

Na slovenski strani regiji Pomurje in Podravje sodita med manj razvite dele države. Z vidika energetske revščine posebno tveganje predstavljajo visoka stopnja brezposelnosti, nizka raven dohodka ter zastarel stanovanjski fond. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) v regiji Pomurje več kot 20 % prebivalstva živi v stanovanjih, ki so v neustreznem energetske stanju, pri čemer se pomemben delež ogreva s trdnimi gorivi, kar lahko povzroča ne le okoljske, temveč tudi zdravstvene težave.

Stanovanjski fond je na obeh straneh meje pretežno družinski, pogosto z velikimi tlorisi in z energetskega vidika zastarelimi stavbami. Njihova prenova je zlasti za starejše prebivalce, ki živijo sami, nedosegljiva, zato so še posebej izpostavljeni posledicam energetske revščine. Nizki razpoložljivi dohodki upokojenskih gospodinjstev in otežen dostop do programov za prenovo – na primer zaradi pomanjkanja digitalnih kompetenc ali zapletenosti podpornih sistemov – dodatno zaostreje položaj.

Z vidika energetske revščine lahko predstavlja tveganje, če gospodinjstvo:

- prejema nizke dohodke in velik del svojih dohodkov namenja za stroške energije,
- njegovi člani živijo v stavbi s slabim energetske stanjem in zastarelim ogrevalnim sistemom,
- njegovi člani so starejše osebe, ali pa gre za družino, v kateri starš sam vzgaja otroka/otroke, oziroma gospodinjstvo, v katerem stalno živi najmanj 5 članov.
- nima lastnih sredstev za prenovo ali informacij o možnostih pridobitve podpore.

Na obmejnem območju ob slovensko-madžarski meji je gospodinjstvo revno, če je izpolnjenih več spodaj navedenih pogojev:

1. Nizka dohodkovna raven:

Dohodki gospodinjstva so nizki, stroški energije za ogrevanje stanovanja in vzdrževanje ustreznega toplotnega ugodja pa predstavljajo znaten delež dohodka (običajno nad 10 %). Tako gospodinjstvo prejema socialno pomoč.

2. Zastarela, energetska nesodobna stanovanjska zgradba:

Člani gospodinjstva živijo v družinski hiši ali soseski, ki je bila zgrajena okrog leta 1980 in od takrat niso opravili potrebne energetske prenove (termoizolacija, menjava stavbnega pohištva, obnova ogrevanja itn.).

3. Gospodinjstva, v katerih živijo starejši, starš sam skrbi za otroka/otroke, oziroma vsa gospodinjstva, ki štejejo vsaj 5 oseb:

V gospodinjstvu živi 1 starejša oseba ali živita 2 starejši osebi, upokojenci, starš, ki sam skrbi za otroka ali gospodinjstvo, ki šteje 5 oseb.

4. Ni lastnih sredstev ali dostopa do podpor:

Gospodinjstvo nima dovolj lastnih sredstev za obnovo stavbe in pogosto zaradi pomanjkanja informacij, digitalne nepismenosti ali administrativnih obremenitev nima dostopa do podpornih programov.

5. Prevladovanje trdnih goriv in okoljska izpostavljenost:

Ogrevanje stanovanjskih objektov poteka delno ali v celoti s trdnimi gorivi (drva, premog), kar

ima neugodne posledice ne le za okolje, temveč tudi za zdravje prebivalcev. To je še posebej izrazito v manjših naseljih, kjer je dostop do omrežnih energetske virov omejen.

3. Pregled stanja energetske revščine v obmejnem območju

Z uporabo kriterijev energetske revščine, predstavljenih v 2. poglavju, je mogoče ugotoviti, da se regiji Podravje in Pomurje razlikujeta glede obsega energetske revščine. Na regionalni ravni delež gospodinjstev, ki jih prizadene energetska revščina, v Pomurju dosega 9,55 %, medtem ko je v Podravju ta delež nekoliko nižji, okoli 8,3 %, kar predstavlja približno 10.000 gospodinjstev.

Na ravni posameznih naselij pa se kažejo bistveno večja odstopanja. V regiji Pomurje glede energetske revščine med posebej prikrajšane občine sodijo Hodoš (kjer delež gospodinjstev, prizadetih zaradi energetske revščine, presega 25 %), pa tudi Črenšovci in Cankova (v obeh primerih z deležem nad 15 %).

Slika 1: Delež energetske revnih gospodinjstev v regiji Pomurje (Vir: lasten)

V regiji Podravje pa je več občin, v katerih delež energetske revščine občutno presega regionalno povprečje: Gorišnica (34 %), Podlehnik (33 %), Zavrč (31 %) in Žetale (31 %). Na podlagi tega je mogoče ugotoviti, da medtem ko je Pomurje glede regionalnega povprečja v nekoliko slabšem položaju, je stanje v nekaterih občinah Podravja izrazito resnejše, tako v primerjavi z regionalnim povprečjem kot tudi v primerjavi z najbolj prikrajšanimi občinami v Pomurju.

Bistvene razlike med posameznimi naselji kažejo na prostorsko neenakost energetske revščine, hkrati pa primerjavo in podrobno analizo stanja otežuje dejstvo, da v slovenski praksi ni na voljo enotnega in sistematičnega zbiranja podatkov za vse ustrezne kazalnike.

Na Madžarskem trenutno niso na voljo neposredni, enotni statistični kazalniki energetske revščine, podobni tistim v Sloveniji. Posledično smo za oceno madžarskega stanja uporabili posredne kazalnike, kot so dohodek prebivalstva, starostna struktura gospodinjstev, tehnično stanje stanovanjskega fonda ter značilnosti načinov ogrevanja.

V nadaljevanju bomo skušali na podlagi najnovejših in relevantnih statističnih podatkov prikazati približno stopnjo in prostorske značilnosti energetske revščine na Madžarskem, pri čemer bomo upoštevali tudi kriterije energetske revščine, določene v Sloveniji

1. Starostna struktura prebivalstva – delež starejših od 65 let

Zakaj je pomembna? Starajoča se družba je bolj izpostavljena energetske revščini.

2. Tipi gospodinjstev – delež eno in dvočlanskih gospodinjstev ter tistih z najmanj petimi člani

Zakaj je to pomembno? Energetska revščina prizadene zlasti eno do dvočlanska gospodinjstva (v primeru dvočlanskega gospodinjstva je ogrožen starš, ki sam vzgaja otroka), pa tudi gospodinjstva, ki štejejo najmanj pet članov.

3. Starost stanovanjskega fonda – čas gradnje stanovanj (delež stanovanj pred letom 1980), stopnja udobja

Zakaj je to pomembno? Energetska učinkovitost zastarelih stanovanj brez izolacije je nizka.

4. Načini ogrevanja in energetski viri – delež stanovanj, ogrevanih s trdnimi gorivi

Zakaj je to pomembno? Večina raziskav kaže, da je uporaba trdnih goriv pogosta v energetske revnih gospodinjstvih.

5. Prihodkovno stanje gospodinjstev – medianski dohodek, stopnja zaposlenosti in brezposelnosti, število prejemnikov socialne pomoči

Zakaj je to pomembno? Raven dohodka in zaposlenost imata neposreden vpliv na možnosti za posodobitve stanovanj.

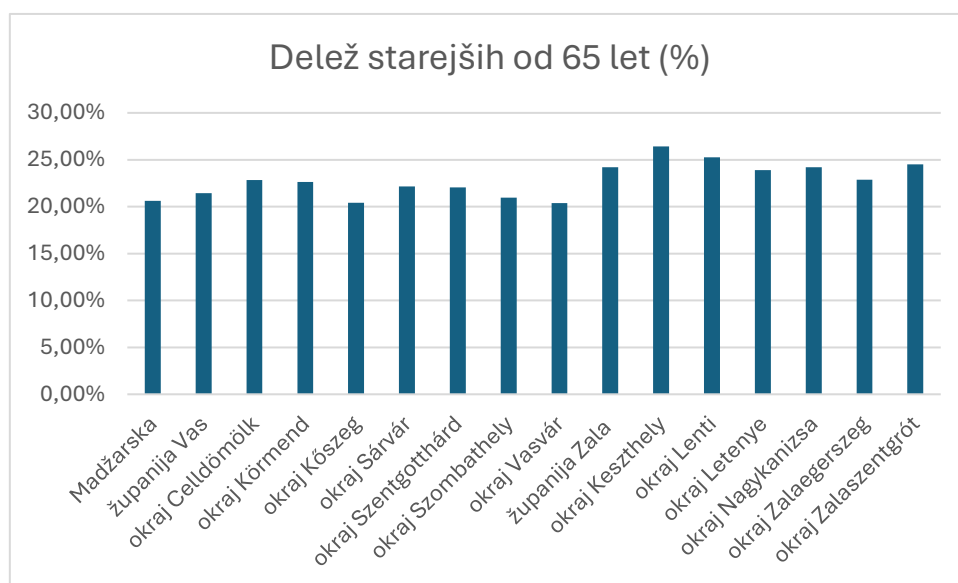
6. Delež stanovanjskih stroškov glede na dohodek

Zakaj je to pomembno? To je neposreden pokazatelj energetske revščine (npr. nad 10 % = tveganje).

V nadaljevanju bomo analizirali zgoraj navedenih šest točk in pripadajoče podatke, da bi dobili približno sliko o stanju energetske revščine v županijah Vas in Zala.

Visok delež starejših predstavlja pomemben dejavnik tveganja energetske revščine. Starejši pogosto živijo sami, z nizkimi dohodki (na primer samo s pokojnino) in v številnih primerih v zastarelih objektih z nizko energetsko učinkovitostjo. To ne povzroča le visokih stroškov bivanja, temveč lahko predstavlja tudi zdravstvena tveganja, saj so starejši bolj dovzetni za bolezni, ki jih povzroča nizka temperatura. Poleg tega jim pogosto primanjkujejo tehnične ali finančne možnosti za energetsko prenovo – na primer za izolacijo, menjavo stavbnega pohištva ali modernizacijo ogrevalnega sistema. Zaradi pomanjkanja digitalnih kompetenc pa imajo tudi težji dostop do finančne podpore. Vse to prispeva k temu, da so ta območja slovensko-madžarske obmejne regije z vidika energetske revščine posebej ogrožena.

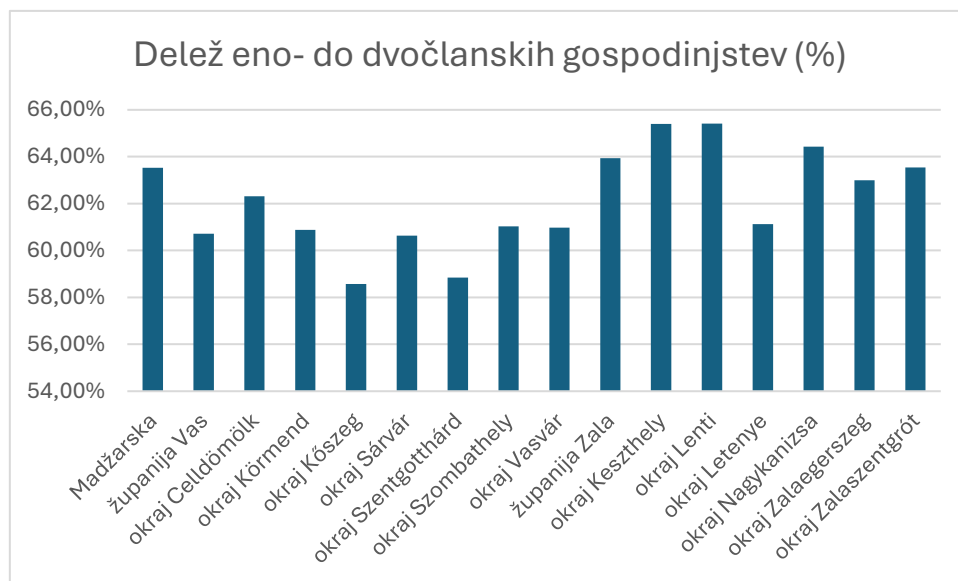
Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2022 ima županija Vas 249.513 prebivalcev, medtem ko ima županija Zala 260.800 prebivalcev. Delež prebivalcev, **starejših od 65 let**, je v županiji Vas 21,4 % (53.530 oseb), v županiji Zala pa še višji, 24,19 % (63.110 oseb). Medtem ko je delež starejših v županiji Vas skoraj enak državnemu povprečju (20,6 %), je županija Zala eno od območij z najstarejšo starostno strukturo. Po upravnih enotah je najslabše stanje opaziti v okrajih Keszthely in Lenti, kjer delež starejših znaša 26,4 % oziroma 25,3 %, vendar delež v okrajih Celldömölk (22,8 %) in Körmend (22,6 %) prav tako presega državno povprečje.

Slika 2: Delež prebivalcev, starih nad 65 let, v celotni populaciji (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

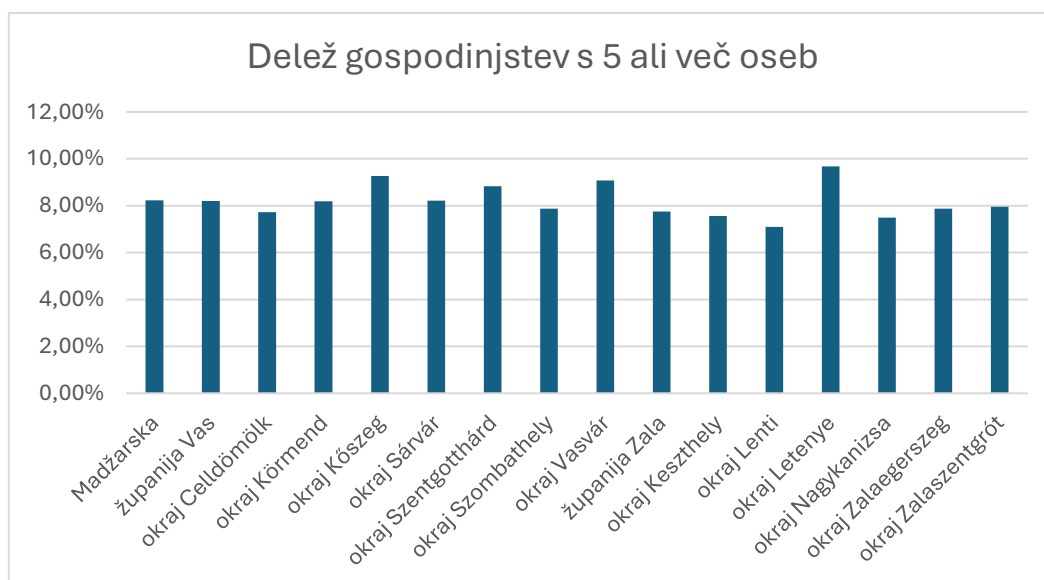
Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2022 je na Madžarskem skupno evidentiranih 4.009.895 gospodinjstev. Njihovo večino, več kot 2,5 milijona, predstavljajo **eno do dvočlanska gospodinjstva**, kar ustreza 63,5 % vseh gospodinjstev. V slovensko-madžarskem obmejnem območju pa so vidne različne regionalne značilnosti: v županiji Vas je delež eno do dvočlanskih gospodinjstev nekoliko pod državnimi povprečjem (60,7 %), medtem ko ga v županiji Zala nekoliko presega (63,9 %). Po okrajih je največ eno do dvočlanskih gospodinjstev v okrajih Keszthely in Lenti v županiji Zala, kjer v 65,4 % gospodinjstev živi 1 ali živita 2 osebi.

Stanje v župniji Vas je nekoliko ugodnejše; tudi v najbolj prizadetem okraju Celldömölk znaša delež „le“ 62,3 %.

Slika 3: delež eno- do dvočlanskih gospodinjstev (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Druga skrajnost pri gospodinjstvih, ko v enem gospodinjstvu živi **5 ali več oseb**, lahko prav tako predstavlja izzive, na primer z vidika energetske revščine. Na nacionalni ravni v to kategorijo spada 8,22 % gospodinjstev, medtem ko je delež v županijah Vas in Zala 8,19 % oziroma 7,76 %. Največji delež takih veččlanskih gospodinjstev se nahaja v okraju Kőszeg (9,26 %) in Vasvár (9,08 %) ter v zalskem okraju Letenye (9,67 %).

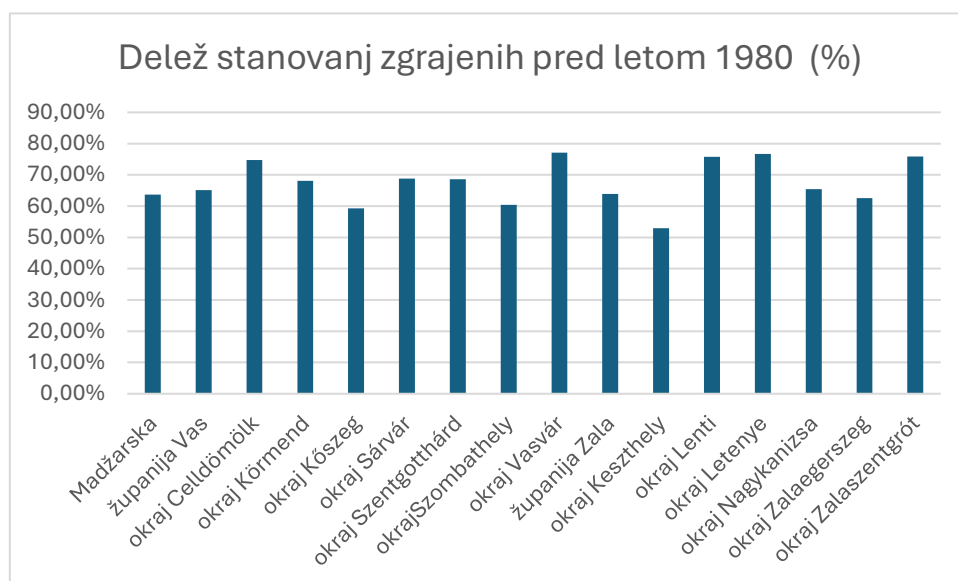

Slika 4: delež gospodinjstev s 5 ali več oseb (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Sestava gospodinjstev je tesno povezana s tveganjem energetske revščine. **Pri eno- do dvočlanskih gospodinjstvih, zlasti pri tistih, ki jih sestavljajo starejši posamezniki, ali pri staršu, ki sam vzgaja otroka,** lahko težavo predstavlja neustrezna energetska učinkovitost stanovanj, medtem ko so njihovi dohodkovni viri omejeni za financiranje naložb v posodobitve. Poleg tega so lahko stroški ogrevanja v manjših gospodinjstvih sorazmerno višji, saj se velikost bivalnega prostora pogosto ne zmanjša sorazmerno z velikostjo gospodinjstva, zato večji delež dohodka namenijo za energijo. To še posebej velja za starejše, ki živijo v zastarelih, velikih družinskih hišah, saj imajo praviloma slabši dostop do informacij in podpornih ukrepov, ki bi jim lahko pomagali pri varčevanju z energijo.

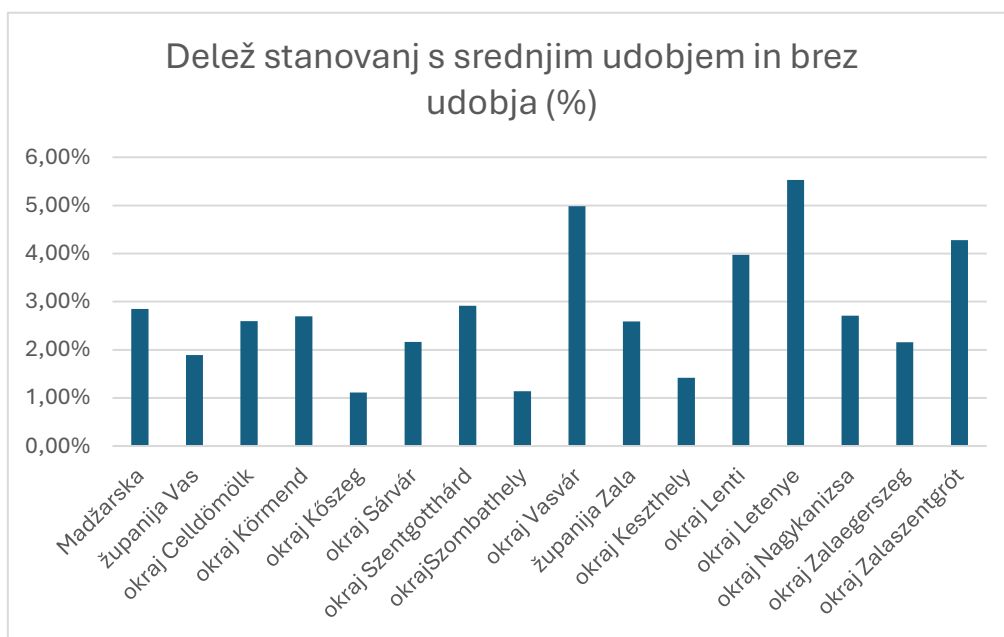
Gospodinjstva s **5 ali več člani** prav tako predstavljajo tveganje z vidika energetske revščine. Izboljšanje energetske učinkovitosti in uvedba varčnih rešitev sta lahko otežena zaradi visokih stroškov ogrevanja in drugih stanovanjskih izdatkov. Pri teh gospodinjstvih je tveganje energetske revščine pogosto povezano tudi z dohodkovnim položajem družin ter z njihovim dostopom do ustreznih ukrepov za energetske učinkovitost, zlasti ob visokih stroških, ki jih zahteva vzdrževanje večjih stanovanj.

Velik del stanovanjskega fonda na Madžarskem je zastarel: po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2022 je bilo 63,7 % naseljenih stanovanj zgrajenih pred letom 1980. V županiji Vas (65,1 %) in Zala (63,9 %), ta delež presega državno povprečje. Po okrajih je najneugodnejše stanje v okrajih Celldömölk (74,8 %) in Vasvár (77,1 %) v županiji Vas. V županiji Zala pa imajo najvišji delež starih stanovanj okraji Letenye (76,6 %), Zalaszentgrót (75,9 %) in Lenti (75,8 %). Vendar pa ta delež sam po sebi ne odraža energetskega stanja stanovanj, saj ni na voljo podatkov o tem, v kolikšnem deležu teh nepremičnin so bile izvedene celovite prenove ali energetske posodobitve. Ta dejavnik bistveno vpliva na energetske učinkovitost stavbnega fonda in na stopnjo tveganja energetske revščine.

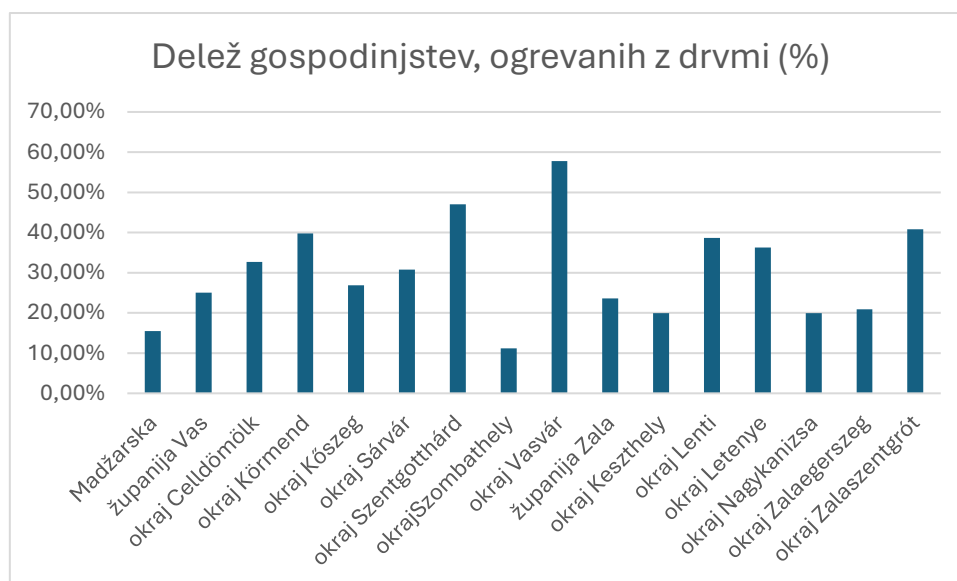
Slika 5: Delež stanovanj zgrajenih pred letom 1980 glede na skupno število stanovanj (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Poleg leta izgradnje je za oceno tveganja energetske revščine še pomembnejši dejavnik **stopnja udobja stanovanj**, saj je v stanovanjih z nizko stopnjo udobja verjetnost energetske revščine praviloma višja. Takšne nepremičnine so navadno zastarele in z veliko verjetnostjo niso bile deležne celovite energetske prenove. Delež poludobnih ali neudobnih stanovanj na nacionalni ravni znaša 2,85 %, kar pomeni približno 100 tisoč gospodinjstev. Županiji Vas in Zala kažeta ugodnejšo sliko: v županiji Vas je ta delež 1,9 % (okoli 1.900 stanovanj), v županiji Zala pa 2,6 % (okoli 2.800 stanovanj). Med okraji je delež stanovanj z nizko stopnjo udobja višji v okrajih Vasvár (5 %) in Szentgotthárd (2,9 %) ter v okrajih Zala, Letenye (5,5 %) in Zalaszentgrót (4,3 %), kar povečuje tveganje energetske revščine.

Slika 6: Delež stanovanj s srednjim udobjem in brez udobja (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Pri analizi energetske revščine je preučevanje **načinov ogrevanja** prav tako pomemben vidik. Na Madžarskem sta najpogostejši vrsti ogrevanja ogrevanje z zemeljskim plinom prek omrežja (44,9 %) in z drvmi (15,5 %). V županijah Vas in Zala je ogrevanje z drvmi bolj razširjeno: približno četrtina gospodinjstev uporablja drva kot primarni energent (županija Vas: 25,1 %, županija Zala: 23,6 %). Na ravni okrajev je delež gospodinjstev, ki se ogrevajo z drvmi, izjemno visok v okrajih Vasvár (57,8 %) in Szentgotthárd (42,9 %) ter v okrajih Zala, Zalaszentgrót (40,8 %) in Lenti (38,7 %). Ta alternativna oblika ogrevanja se običajno pojavlja v območjih z nižjimi dohodki in večjo izoliranostjo, kjer je dostop do omrežne energetske oskrbe omejen.

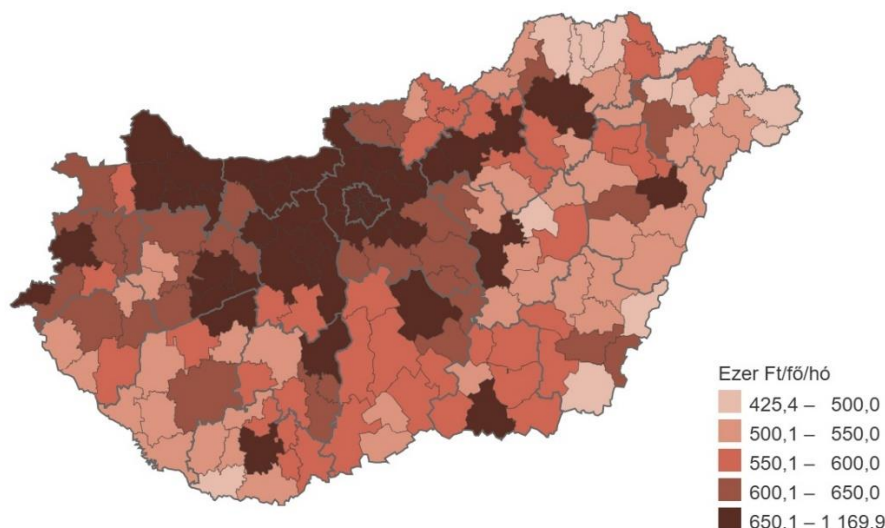

Slika 7: Delež stanovanj, ogrevanih z drvmi glede na skupno število stanovanj (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Za razumevanje energetske revščine pa bi bilo kljub temu najpomembnejše poznavanje energetske učinkovitosti stavbnega fonda. O tem pa ni na voljo celovitih statističnih podatkov. Energetski certifikat je obvezen le ob prodaji nepremičnine, javno dostopne in sistematične baze podatkov o izdanih certifikatih, ki bi omogočala regionalno ali nacionalno analizo, pa ni. Posledično je mogoče o toplotni izolaciji stanovanjskih stavb, stanju stavbnega pohištva ali učinkovitosti ogrevalnih sistemov sklepati le na podlagi terenskih raziskav, študij primerov oziroma ocen. To predstavlja resno oviro pri natančnem določanju števila energetske revnih, pri oblikovanju politik in pripravi ciljno usmerjenih energetskih ukrepov, zlasti pri snovanju programov za zmanjševanje energetske revščine.

Po preučitvi stanovanjskega fonda in njegove sestave je smiselno analizirati tudi življenjske razmere prebivalstva, ki tam živi, še zlasti njihove dohodkovne razmere, stopnjo brezposelnosti ter delež prebivalcev, vključenih v javna dela in prejemnikov različnih oblik socialne pomoči.

Na Madžarskem so podatki o **dohodkovnih razmerah** na ravni okrajev omejeni na **povprečno mesečno bruto plačo**, ki na državni ravni znaša 692.800 HUF. V županiji Vas je ta znesek 633.800 HUF, v županiji Zala pa 571.416 HUF. Obe ravni dohodka zaostajata za državnim povprečjem. Na ravni okrajev je v prvi polovici leta 2025 najnižjo povprečno bruto plačo v županiji Zala zabeležil okraj Zalaszentgrót s 529.300 HUF, medtem ko je v županiji Vas najslabše uvrščen okraj Vasvár s 575.200 HUF povprečne mesečne bruto plače. Pomembno pa je poudariti, da povprečna plača sama po sebi ni primeren kazalnik za natančno določitev stopnje energetske revščine, saj lahko rezultate izkrivljajo izjemno visoki dohodki.

*Slika 8: Povprečne bruto plače na ravni okrajev, januar-junij 2025 - Tisoč Ft/oseba/mesec
(Vir: <https://www.ksh.hu/heti-monitor/keresetek.html>)*

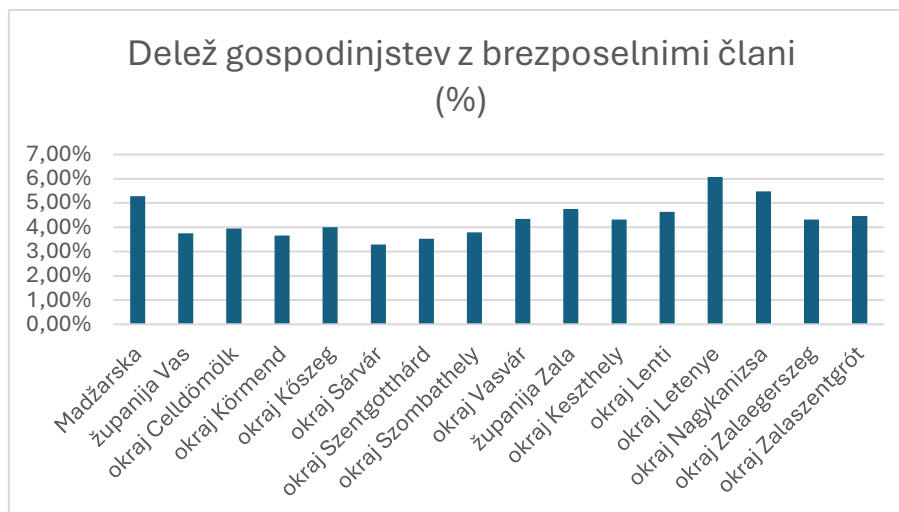
Mediana plač – predstavlja srednjo vrednost porazdelitve dohodkov – veliko bolje odraža razmere glede plač in je zato primernejši pokazatelj za oceno tveganja energetske revščine. Trenutno pa so uradni podatki o mediani plač na voljo le na nacionalni ravni, v prvi polovici leta 2025 je ta na Madžarskem znašala 552.267 HUF. To predstavlja približno 80 % povprečne bruto plače, kar kaže na znatno dohodkovno neenakost. Na podlagi tega razmerja je mogoče pripraviti približne ocene mediane plač na ravni županij in okrožij. Če predpostavimo, da je razmerje med mediano in povprečjem podobno v vseh regijah, znaša ocenjena bruto mediana plač:

- v županiji Vas 507 040 Ft
- v županiji Zala 457 130 Ft

Toda te vrednosti so zgolj indikativnega značaja in ne morejo nadomestiti podrobnih statističnih podatkov z regionalno razčlenitvijo. Pomanjkanje podatkov o dohodkovni mediani predstavlja pomembno omejitev pri načrtovanju ciljno usmerjenih ukrepov za zmanjševanje energetske revščine, zlasti pri regionalnih primerjavah dohodkovnega položaja gospodinjstev.

V ozadju energetske revščine je eden pomembnih dejavnikov dohodkovni položaj gospodinjstev, ki je tesno povezan s statusom na trgu dela. Zato so lahko **stopnja brezposelnosti**, zlasti **delež dolgotrajno brezposelnih (nad 180 dni)**, pa tudi število prejemnikov socialnih transferjev in vključenih v javna dela, relevantni kazalniki z vidika energetske revščine.

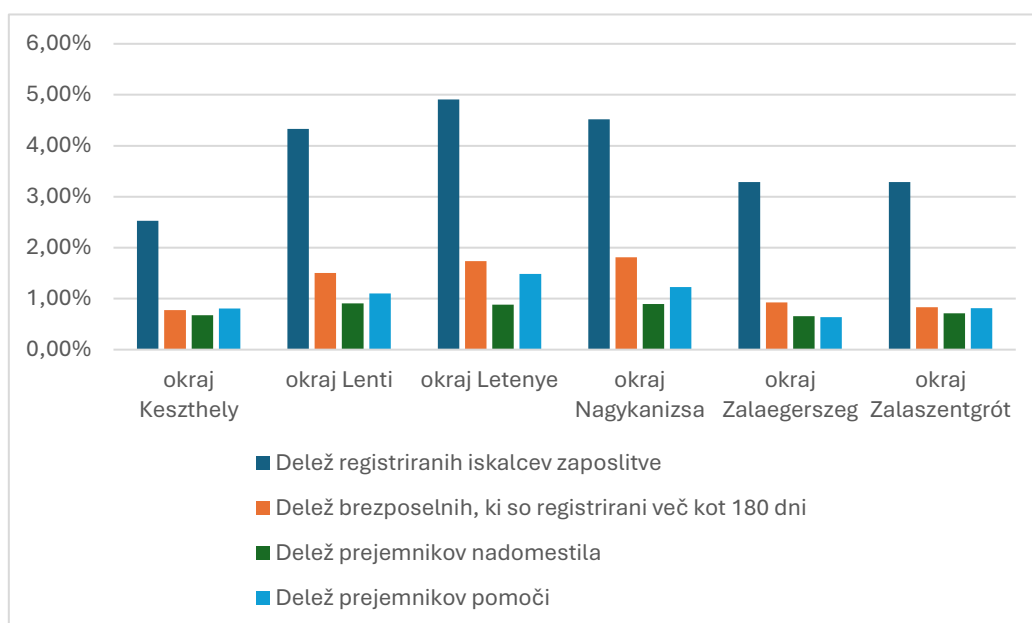
Leta 2024 je delež registriranih iskalcev zaposlitve glede na delovno aktivno prebivalstvo na nacionalni ravni znašalo 3,5 %. V županiji Vas je bil ta delež ugodnejši (2,5 %), medtem ko je bil v županiji Zala nekoliko slabši (3,6 %). Na ravni okrajev je najslabše stanje v okraju Vasvár (2,9 %) in v obmejnem okraju Letenye (4,4 %), oba sta na periferiji območja.

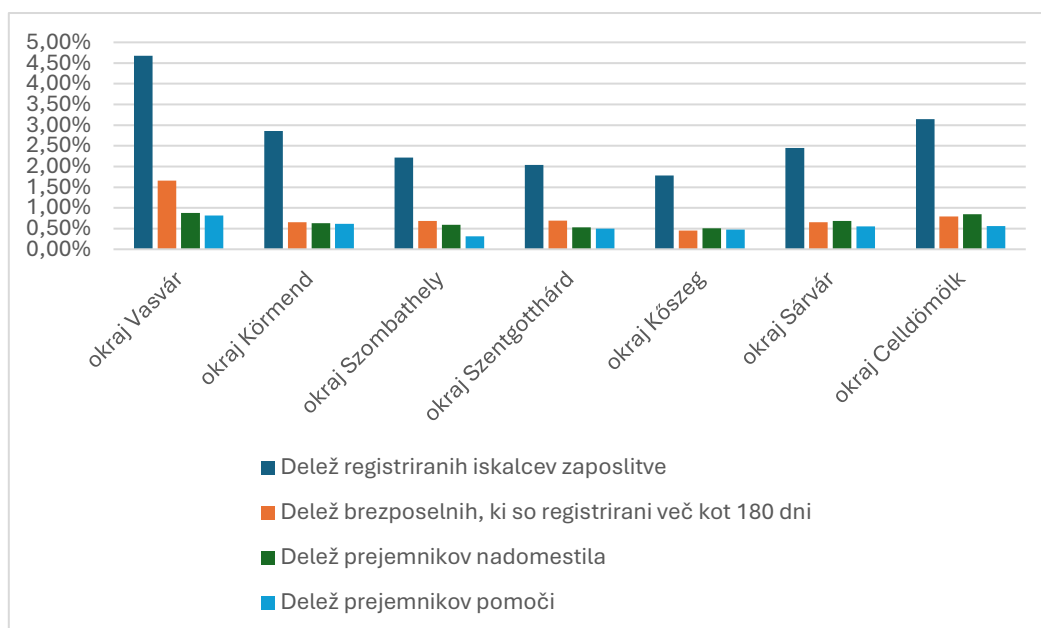
Slika 9: Delež gospodinjstev z brezposelnimi člani: (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Delež brezposelnih, ki so registrirani več kot 180 dni, prav tako jasno kaže na trajno izrinjenost s trga dela. Ta delež na nacionalni ravni znaša 1,23 %, pri čemer se županija Vas (0,71 %) bistveno bolje odreže, medtem ko županija Zala (1,21 %) dosega skoraj nacionalno povprečje. Na ravni okrajev pa posebej izstopata okraja Vasvár (1,66 %) in Nagykanizsa (1,81 %) s slabšima rezultatom.

Zgovoren pokazatelj je tudi delež **prejemnikov denarne socialne pomoči** med delovno sposobnim prebivalstvom. Na nacionalni ravni ta delež znaša 0,66 %, v županiji Zala 0,91 %, v županiji Vas pa le 0,45 %. Najbolj neugoden kazalnik ima tudi tukaj okraj Letenye (1,49 %), medtem ko je v županiji Vas najslabše uvrščen okraj Vasvár (0,82 %).

Slika 10: Delež brezposelnih in prejemnikov pomoči v županiji Zala (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Slika 11: Delež brezposelnih in prejemnikov pomoči v županiji Vas (Vir: lastna izdelava na podlagi podatkov Urada za statistiko)

Javna dela so prav tako oblika začasne zaposlitve z nizkimi dohodki, ki predstavlja enega od znakov izključenosti s trga dela. Leta 2023 je na nacionalni ravni v javnih delih sodelovalo 67.304 oseb. V župani Vas jih je bilo največ v okraju Celldömök (120 oseb). V županiji Zala pa je bilo število udeležencev javnih del bistveno višje: 1.262 oseb, največ v okraju Nagykanizsa (339 oseb).

Energetska revščina praviloma prizadene gospodinjstva, v katerih zaradi nizkih ali negotovih dohodkov ni na voljo dovolj sredstev za ustrezno ogrevanje, plačilo energetskega računa ali vzdrževanje stanovanja. Dolgotrajna brezposelnost, prejemanje socialne pomoči in vključevanje v javna dela so pogosto povezani z nizkimi dohodki, ekonomsko ranljivostjo ter nižjim bivalnim udobjem. V teh gospodinjstvih so pogosti neustrezni ogrevalni sistemi, slaba toplotna izolacija ali zastarelo stavbno pohištvo, kar še povečuje tveganje energetske revščine.

Na koncu je smiselno pregledati gibanje cen energentov in potrošniške navade prebivalstva. S primerjavo teh podatkov je mogoče oceniti, kolikšen delež dohodka gospodinjstvo nameni za porabo energije, kar je ključno pri analizi energetske revščine. Na žalost pa ti podatki trenutno niti na ravni okrajev niso na voljo, kar omejuje oceno tveganja na lokalni ravni.

Povprečna letna poraba električne energije v madžarskih gospodinjstvih je leta 2023 znašala 2.371 kWh, kar pomeni približno 197 kWh na mesec. **Pri zemeljskem plinu je povprečna letna poraba** znašala 827 m³, oziroma približno 69 m³ na mesec. Po podatkih Urada za statistiko in Madžarskega urada za energetiko in regulacijo (MEKH) iz leta 2020 gospodinjstva letno porabijo približno 5,9 milijona m³ drv. Ta podatek se nanaša na okoli 615 tisoč gospodinjstev, kjer so drva glavni način ogrevanja, kar pomeni povprečno 9,6 m³ porabe drv na gospodinjstvo na leto. Dejanska poraba drv v gospodinjstvih pa je lahko precej višja od tega.

Povprečna mesečna poraba električne energije v županiji Vas znaša 200,4 kWh, kar presega nacionalno povprečje, medtem ko je v županiji Zala precej nižja, 146,2 kWh. Ta razlika lahko kaže na različne energetske navade gospodinjstev ter na omejene finančne zmožnosti.

Na podlagi najnovejših podatkov iz leta 2023 **povprečna mesečna poraba zemeljskega plina** v gospodinjstvih v županiji Vas znaša 68,0 m³, kar se skoraj ujema z državnim povprečjem. V županiji Zala pa je nižja, 58,8 m³, kar lahko nakazuje na to, da je poraba plina prisotna v manjši meri – deloma zaradi različnih načinov ogrevanja, deloma pa zaradi nižjih dohodkovnih možnosti.⁴

Ocenjena **letna poraba drv** na županijski ravni (na podlagi podatkov gospodinjstev, ki ogrevajo predvsem z drvmi):

- županija Vas:
25 312 gospodinjstev × 9,6 m³ = ~242 995 m³ drv/leto
- županija Zala:
25 953 gospodinjstev × 9,6 m³ = ~249 149 m³ drv/leto

Cene energentov v obdobju 2024–2025⁵:

Električne energije:

- do letne porabe 2 523 kWh: 36 Ft/kWh
- nad tem: 70,1 Ft/kWh

Zemeljskega plina:

- do letne porabe 1 729 m³: 102 Ft/m³
- nad tem: 747 Ft/m³

Drv:

- Trde listnate drevesne vrste (npr. hrast, bukev, akacija, gaber)
 - v gozdnem nakladališču: ~34 000–36 000 Ft/m³
 - z dostavo na dom, predelano: ~40 000–43 000 Ft/m³
- Mehke listnate drevesne vrste (npr. topol, lipa, vrba)
 - v gozdnem nakladališču: ~22 000–23 000 Ft/m³
 - z dostavo na dom: ~25 000–27 000 Ft/m³
- Smreka
 - v gozdnem nakladališču: ~20 000–23 000 Ft/m³
 - z dostavo na dom: ~25 000–27 000 Ft/m³

Na podlagi navedenega je razvidno, da gospodinjstva v županijah Zala in Vas – glede na povprečno porabo – večinoma še vedno ostajajo v ugodnejšem tarifnem razredu, tako pri

⁴ Vir: <https://www.ksh.hu/>

⁵ Vir: <https://mekh.hu/>

električni energiji kot tudi pri zemeljskem plinu, z ogrevanjem z drvmi pa lahko nastanejo visoki stroški. Po drugi strani pa gospodinjstva, ki živijo v stavbah z večjo površino ali slabšo energetske učinkovitostjo oziroma uporabljajo zastarele ogrevalne sisteme, lahko zlahka presežejo meje subvencioniranega razreda in se soočijo z izredno visokimi stroški gospodinjstva, zlasti pri zemeljskem plinu, kjer je tarifa zunaj ugodnejšega razreda tudi do sedemkrat višja.

Energetska revščina na državni ravni prizadene približno 10 % gospodinjstev (na podlagi neuradnih ocen, kot so npr. študije Habitat for Humanity ali MEHI). Na podlagi zgornjih kazalnikov je tveganje v županijah Zala in Vas višje od povprečja, zato:

Če povzamemo, lahko rečemo, da **položaj energetske revščine gospodinjstev v županijah Vas in Zala izkazuje neenakosti**, kar upravičuje sprejemanje **ciljno usmerjenih ukrepov in podpornih programov na ravni okrajev**.

Rezultati ponderiranega indeksa energetske revščine, ki so bili izračunani na podlagi posameznih indikatorjev, kažejo **znatne razlike med okraji**. V županiji Vas je tveganje razmeroma **zmerno**; v najbolj prizadetih okrajih – na primer v okrajih Vasvár in Szentgotthárd – je mogoče približno 20 % gospodinjstev šteti za energetske revne, medtem ko je v okrajih Celldömölk in Körmend ta delež okoli 10 %.

V županiji Zala je tveganje energetske revščine višje: v najbolj ogroženih okrajih, kot sta Letenye in Zalaszentgrót, delež prizadetih gospodinjstev presega 20 %. **Ob upoštevanju županijskega povprečja znaša delež energetske revnih gospodinjstev v županiji Vas približno 15 %, medtem ko je v županiji Zala ocenjen na okoli 18 %.**

Podatki kažejo tudi, da je energetska revščina tesno povezana ne le z dohodkovnim položajem, temveč tudi s stanjem stanovanjskega fonda in načinom ogrevanja. Starejša, maloštevilna gospodinjstva, ki živijo v starih, neobnovljenih stanovanjih, ter tista, ki uporabljajo ogrevanje z drvmi, so še posebej občutljiva na spremembe cen energije, kar dodatno povečuje tveganje energetske revščine.

Na podlagi razpoložljivih podatkov je mogoče podati le utemeljeno oceno, kolikšen delež gospodinjstev v županijah Vas in Zala bi lahko bil prizadet zaradi energetske revščine. Ker natančno in enotno merilo za energetske revščine ni na voljo – na Madžarskem prav tako ne obstajata uradna definicija ali statistično spremljanje – je mogoče sklepati le na podlagi primerjave analiziranih dejavnikov tveganja. Številke na podlagi zgoraj navedenega:

- županija Vas: cca. 15 000 – 16 000 gospodinjstev
- županija Zala: cca. 18 000 – 19 000 gospodinjstev

Na koncu je smiselno izpostaviti tudi rezultate gospodinjstev, ki so bila obravnavana v okviru projekta. Pri prijavi na raziskavo so imela v županijah Vas in Zala prednost predvsem stanovanja, ki so bila zgrajena pred letom 1990 in v zadnjih 15 letih niso bila energetske

obnovljena. To pa ni bil izključitveni pogoj: če je bila stavba vendarle posodobljena, je lahko prav tako sodelovala v raziskavi.

Pri sodelujočih gospodinjstvih je bilo izvedeno uradno energetske certificiranje stavb, ki se uporablja na Madžarskem, tako da je vsak lastnik nepremičnine prejel energetski izkaz stavbe. V njem je navedena energetska razvrstitev posamezne nepremičnine ter pripadajoča vrednost emisij CO₂.

Pridobljene podatke je mogoče razvrstiti v spodaj navedene kategorije energetske učinkovitosti:⁶

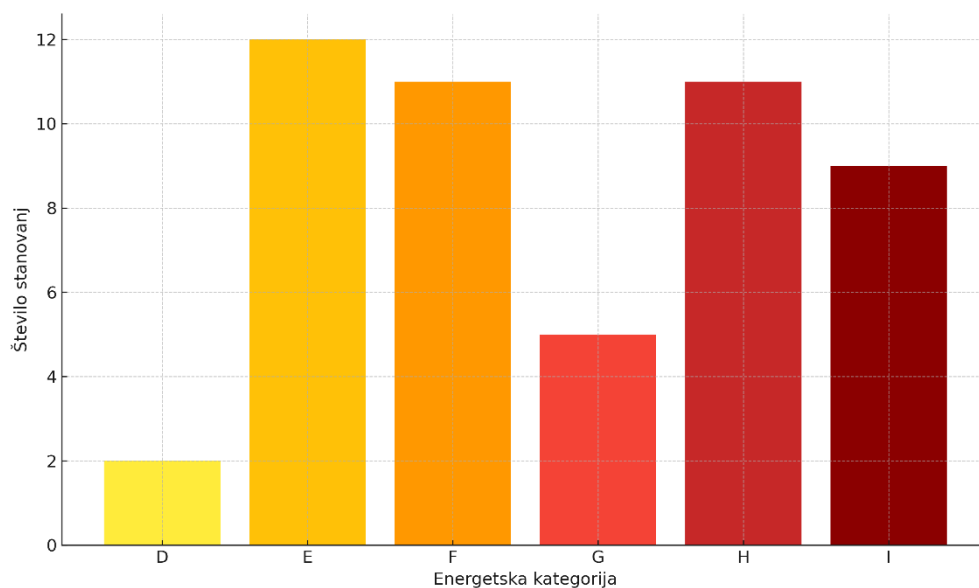
- A+++ – bolj učinkovito kot stavba s skoraj ničelno rabo energije
- A++ – stavba s skoraj ničelno rabo energije
- A+ – stavba, ki izpolnjuje zahteve skoraj nič-energijske ravni
- A – nova stavba, ki ustreza zahtevanemu standardu
- B – sodobna
- C – sodobnemu standardu ustrezno
- D – boljša od povprečja
- E – povprečna
- F – slabša od povprečja
- G – šibka
- H – slaba
- I – zelo slaba

Rezultati energetskih izkaznic, izdanih v okviru raziskave, kažejo, da se je v obeh županijah Vas in Zala, velika večina preučenih gospodinjstev uvrstila v energetske kategorije s slabšo učinkovitostjo od povprečne.

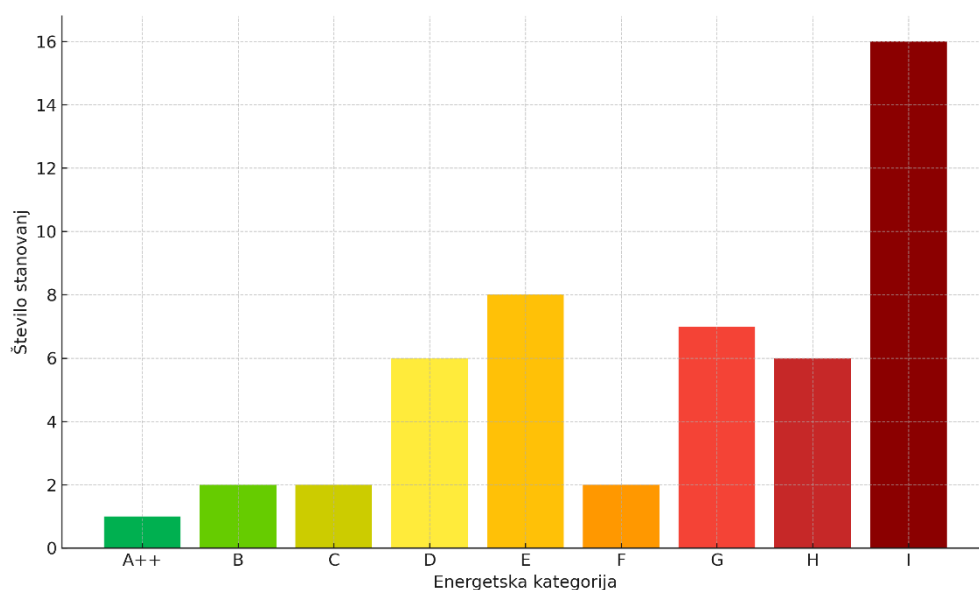
V županiji Vas sta od 50 ocenjenih nepremičnin le 2 spadali v kategorijo D, ki pomeni še sprejemljivo energetske stanje. Večina ostalih nepremičnin se je uvrstila v kategorije E–I: 12 stavb v E, 11 v F, 5 v G, nadaljnjih 11 v H in 9 v I. V županiji Zala je položaj nekoliko ugodnejši, saj je bilo v vzorcu nekaj sodobnejših stavb: od 50 ocenjenih nepremičnin je 1 prejela oceno A++, 2 kategorijo B in 2 kategorijo C. Kljub temu se je večina gospodinjstev prav tako uvrstila v nižje kategorije: 6 stavb v D, 8 v E, 2 v F, 7 v G, 6 v H in 16 v I.

V celoti gledano rezultati obeh županij jasno kažejo, da je večina proučevanega stavbnega fonda energetske zastarela, kar pomeni visoko porabo energije in znatne emisije CO₂, zato je njihova posodobitev nujna.

⁶ Vir: <https://bank360.hu/energetikai-tanusitvany>

Slika 12: Energetske kategorije ocenjenih gospodinjstev županije Vas (Vir: lastna izdelava)

Slika 13: Energetske kategorije ocenjenih gospodinjstev v županiji Zala (Vir: lastna izdelava)

To pomeni, da je več kot 90 % obravnavanega stavbnega fonda v slabem ali zelo slabem energetske stanju, kar povzroča visoko porabo energije in znatne emisije CO₂. Rezultati raziskave jasno kažejo, da je v regiji nujna naloga energetska sanacija stanovanjskih stavb, saj lahko ta hkrati prispeva k znižanju energetskih stroškov gospodinjstev, zmanjšanju energetske revščine ter doseganju podnebnih ciljev.

4. Povzetek čezmejnih podatkov in trendov

Raven in narava energetske revščine se med Madžarsko in Slovenijo znatno razlikujeta, še posebej, če se osredotočimo na obmejna območja. Na slovenski strani so na voljo kriteriji energetske revščine, ki omogočajo neposredno identifikacijo prizadetih gospodinjstev. Na podlagi teh kriterijev je med regijama Podravje in Pomurje prizadetost višja v regiji Pomurje: delež energetske revnih gospodinjstev tam dosega 9,55 %, medtem ko je v regiji Podravje ta delež približno 8,3 %.

Za regionalnimi povprečnimi vrednostmi se hkrati skrivajo znatne razlike na ravni posameznih naselij. Med socialno ogrožene občine v regiji Pomurje sodijo Hodoš (z več kot 25-odstotnim deležem energetske revnih), pa tudi Črenšovci in Cankova (obe nad 15 %). V regiji Podravje pa najdemo več naselij, v katerih je raven energetske revščine dramatično visoka: Gorišnica (34 %), Podlehnik (33 %), Zavrč (31 %) in Žetale (31 %). Vse to kaže, da medtem ko je regija Pomurje v povprečju nekoliko slabša, je v posameznih naseljih regije Podravje problematika bistveno bolj izrazita.

Iz slovenskih izkušenj je razvidno, da se energetska revščina ne kaže zgolj na regionalni, temveč tudi na lokalni ravni, kjer so znatne razlike. To razdrobljenost pa je težko enotno spremljati, saj v Sloveniji prav tako ni vzpostavljeno redno in podrobno zbiranje podatkov za vse relevantne kazalnike.

Na Madžarskem trenutno niso na voljo neposredne statistike o energetske revščini, primerljive s tistimi v Sloveniji. Zato smo oceno stanja pripravili na podlagi posrednih kazalnikov – med drugim starostne strukture prebivalstva, strukture gospodinjstev, kakovosti stanovanjskega fonda, načinov ogrevanja in dohodkovnih razmer.

Na podlagi razpoložljivih podatkov, obravnavanih in predstavljenih v 3. poglavju, lahko ugotovimo, da čeprav na Madžarskem v primerjavi s Slovenijo ni konkretnega zbiranja podatkov o energetske revščini, posredni kazalniki jasno kažejo na problematična območja. V županijah Vas in Zala obstaja znatno tveganje energetske revščine, kar je primerljivo z razlikami na ravni naselij v slovenskih regijah Pomurje in Podravje. Vse to potrjuje, da je reševanje energetske revščine v regiji lahko učinkovito le z lokalnimi ukrepi, ciljno usmerjenimi programi podpore in rešitvami na ravni skupnosti.

5. Tveganja energetske revščine v obmejni regiji

Na trende energetske revščine v naslednjih letih lahko vplivajo številni družbeni, gospodarski in infrastrukturni dejavniki. Na podlagi trenutnih procesov se kažejo predvsem neugodni trendi, vendar pa bo mogoče s primernimi posegi in ciljno usmerjenimi ukrepi te negativne procese omiliti in jih dolgoročno celo obrniti v ugodno smer.

Na podeželskih območjih – še posebej v demografsko in gospodarsko manj razvitih okrajih – še vedno obstaja nevarnost poglobljanja energetske revščine. Staranje prebivalstva in

odseljevanje mladih, delovno aktivnih ljudi zmanjšuje obnovitveno sposobnost skupnosti in investicijski potencial gospodinjstev. Poleg tega stagnacija ali zmanjševanje realnih prihodkov prav tako ne spodbuja modernizacij, zlasti na območjih, kjer je energetska revščina strukturnega značaja.

Dodatno težavo predstavlja slabo stanje stavb (pomanjkanje izolacije, stara okna in vrata, zastarela strešna konstrukcija). Ohranitev tega trenda še dodatno zmanjšuje možnosti za izhod iz energetske revščine. Poleg tega velika večina gospodinjstev še vedno ogreva z drvmi, pogosto s starimi napravami z neustrezno energetske učinkovitostjo. Te težave ne povzročajo le nizko stopnjo udobja in višjih stroškov, temveč so tudi okoljsko nevzdržne. Pomanjkanje ciljno usmerjenih programov energetske prenove, ki bi dosegli gospodinjstva z nizkimi dohodki, dodatno ovira možnost izhoda iz te situacije.

Za zmanjšanje energetske revščine je nujno vzpostaviti ciljno usmerjene podporne mehanizme, ki zajamejo tudi najbolj ranljiva gospodinjstva. Posebnega pomena so lahko programi prenove, ki se izvajajo v obliki predhodnega financiranja, z možnostjo obročnega odplačevanja ali prek naložbenih modelov energetskih izvajalcev, saj tako od gospodinjstev ne zahtevajo znatnih lastnih finančnih sredstev.

Poleg tega lahko nove priložnosti odpirajo skupnostne energetske rešitve, kot so lokalni sončni sistemi ali oskrba s toploto na osnovi biomase, ki lahko zmanjšajo stroške gospodinjstev in izboljšajo zanesljivost oskrbe. Digitalno merjenje energije in analiza podatkov o porabi pa lahko omogočita oblikovanje prilagojenih ukrepov.

Prihodnost energetske revščine v veliki meri oblikujejo zunanji dejavniki. Gibanje cen energije – zlasti morebiten nov šok na energetskih trgih – lahko resno poslabša problem. Nasprotno pa sredstva, ki jih zagotavlja Evropska unija, zlasti v okviru Zelenega dogovora ter Mehanizma za pravičen prehod, ponujajo priložnost za energetski razvoj prikrajšanih regij. Poleg tega učinki podnebnih sprememb – kot so pogostejši vročinski valovi in skrajni vremenski pojavi – še povečujejo nujnost ukrepanja proti energetske revščini, s posebnim poudarkom na najbolj ranljivih družbenih skupinah.

Energetska revščina je tesno povezana s spremembami vremenskih razmer in gospodarskih tokov. Podnebne spremembe v zadnjih letih povzročajo, da zimskemu mrazu vse pogosteje sledijo skrajni poletni vročinski valovi, kar močno obremenjuje porabo energije v gospodinjstvih. Medtem ko se v hladnih mesecih povečuje poraba drv in plina, se v poletnem obdobju – zlasti na urbanih območjih – zaradi uporabe klimatskih naprav povečuje povpraševanje po električni energiji. Vendar pa vsa gospodinjstva nimajo takšnih naprav, marsikatera pa si jih zaradi finančnih razlogov niti ne morejo privoščiti ali uporabljati. Tako so tisti, ki pozimi ne morejo ustrezno ogrevati in poleti ne morejo hladiti svojih domov, izpostavljeni dvojnemu tveganju: trpijo zdravstvene posledice in poslabšanje kakovosti življenja.

Skrajni vremenski pojavi – kot so nevihte, toča ali poplave – pogosto poškodujejo že tako slabo ohranjene stanovanjske stavbe ali infrastrukturo, ki zagotavlja oskrbo z energijo. To še dodatno poslabšuje položaj prizadetih, zlasti tam, kjer ni na voljo ne finančnih ne institucionalnih virov za hitro odpravo škode.

Z gospodarskega vidika je rast cen energije eden ključnih dejavnikov, ki poglobljajo energetske revščine. Dvig cen drv, električne energije in zemeljskega plina negativno vpliva na vse, še posebej pa na gospodinjstva z nizkimi dohodki, saj so njihovi izdatki za energijo v primerjavi z dohodki sorazmerno veliko večji. K temu je treba dodati še vpliv inflacije, ki zmanjšuje realne dohodke, zaradi česar mnogi ne zmorejo kriti niti vsakodnevne porabe energije niti lastnega deleža pri naložbah v energetske prenove, ki se obrestujejo šele dolgoročno.

Prenova stanovanjskih stavb z nizko energijsko učinkovitostjo – kot so toplotna izolacija, menjava stavbnega pohištva ali posodobitev ogrevalnih sistemov – zahteva finančne izdatke, ki so za prebivalce, ki živijo v energetske revščini, v mnogih primerih nedosegljivi. Položaj gospodinjstev, ki živijo od javnih del ali sezonskega dela, je še posebej brezizhoden, saj je ustvarjanje lastnih sredstev za sofinanciranje praktično nemogoče.

Na podlagi zgoraj navedenega je razvidno, da se vremenski in gospodarski dejavniki med seboj krepijo ter na kompleksen način prispevajo k nastanku in obstanku energetske revščine. Za obravnavo tega pojava so potrebni ne le energetske, temveč tudi socialni, gospodarski in okoljsko-politični ukrepi.

6. Priporočila na ravni države, občin in gospodinjstev

Izhod iz energetske revščine je za večino prizadetih gospodinjstev skoraj nemogoč iz lastnih sredstev. Hkrati pa obstajajo preizkušene in učinkovite rešitve, katerih spoznavanje in uporaba lahko nudita bistveno pomoč pri obravnavi tega problema.

Izhod iz energetske revščine lahko obravnavamo iz treh smeri; čim več jih uresničimo, tem učinkovitejši je lahko vpliv uvedenih ukrepov:

1. **Krepitev dohodkovne strani**, na primer s podporo za stanovanjske stroške ali energetske namene, z boni ter drugimi finančnimi instrumenti;
2. **Zmanjšanje izdatkov**, med drugim z davčnimi olajšavami, uporabo socialnih tarif ali s ciljno usmerjenimi subvencijami cen energije;
3. **Izboljšanje stanovanjskih pogojev**, predvsem s podporo za energetske prenove stavbnega fonda, spodbujanjem naložb ter z zagotavljanjem potrebne finančne in tehnične pomoči.

V nadaljevanju bomo na treh ravneh pregledali potrebne ukrepe za zmanjšanje energetske revščine. Ukrepe bomo razvrstili na nacionalno, občinsko in gospodinjstvo raven, saj je za učinkovito reševanje problema nujno njihovo usklajeno in sočasno delovanje. Podrobno bomo predstavili:

- vlogo in naloge države;
- inštrumente, ki so na razpolago občin;
- in kaj lahko stori samo gospodinjstvo za izhod iz energetske revščine.

Najprej bomo obravnavali predloge na nacionalni ravni, saj ti vzpostavljajo sistemski, regulativni, finančni in strateški okvir za ukrepe na lokalni in individualni ravni. Cilj je zagotoviti prav te okvire.

Priprava nacionalne strategije za zmanjšanje energetske revščine v obeh obravnavanih državah:

- v okviru dokumenta določiti ciljne skupine, točke posega in merilne metode.

Vzpostavitev in uporaba sistema zbiranja podatkov in monitoringa v Sloveniji in na Madžarskem:

- določitev in zbiranje kazalnikov energetske revščine na ravni okrajev/naselij za opredelitev potrebnih ukrepov.

Programi prenove stanovanjskih stavb in subvencije za povečanje energetske učinkovitosti stanovanjskih objektov:

- Energetsko učinkoviti razpisi za gospodinjstva. Podpore naj bodo dostopne vsem, za socialno ogrožene pa naj bodo zagotovljene posebne ugodnosti (npr. predhodno financiranje, možnost obročnega odplačevanja, višji delež nepovratnih sredstev, brezobrestno posojilo itn.). Ti programi lahko z modernizacijo stavbnega fonda dolgoročno zmanjšujejo energetske revščine.

Zagotavljanje dostopnosti do energetskih izkaznic in uvedba poenostavljenih energetskih pregledov:

- S pomočjo izkaznic in pregledov je mogoče pridobiti pregled nad stanjem stanovanjskega fonda ter prepoznati potrebne ukrepe (npr. izolacija, menjava stavbnega pohištva). Poenostavljeni pregledi lahko predlagajo tudi nizkocenovne in takojšnje ukrepe za varčevanje z energijo (npr. menjava žarnic, manjša popravila itn.).

Regulativne reforme v posameznih državah:

- Posodobitev predpisov o energetske učinkovitosti stavb in najemnih stanovanjih za spodbujanje zmanjševanja energetske revščine.

Neposredna finančna podpora za zmanjšanje zneska na računih za energijo:

- Uporaba podpor za zmanjšanje stroškov energije je priporočljiva le v utemeljenih primerih, saj so njihovi učinki kratkoročni in ne prispevajo k odpravi vzrokov problema.

Prav tako ne spodbujajo prebivalstva k spremembam in ne zmanjšujejo škodljivih zdravstvenih in okoljskih vplivov energetske revščine.

Reguliranje cen energije na podlagi socialne upravičenosti:

- Ciljna podpora pri stroških gospodinjstev, socialne tarife in uvedba zaščenega statusa na podlagi socialne ogroženosti za tiste, ki se soočajo z energetsko revščino – z namenom zmanjšanja stroškov bivanja.

Izobraževalni programi za občine in socialne delavce, ozaveščanje:

- Usposabljanje občin in socialnih delavcev za prepoznavanje in odpravljanje energetske revščine. S svetovanjem in obveščanjem je mogoče posredno izboljšati položaj gospodinjstev.
- Kampanje za ozaveščanje o energetske revščini.

Nacionalne strategije in ukrepi so lahko resnično učinkoviti le, če jih na lokalni ravni dopolnjujejo konkretni, ciljno usmerjeni posegi ter natančna opredelitev gospodinjstev, ki potrebujejo pomoč. Prav zaradi tega imajo občine ključno vlogo v boju proti energetske revščini, saj so v neposrednem stiku s prizadetimi in se lahko prožno odzivajo na lokalne potrebe. V nadaljevanju bomo predstavili ukrepe, ki jih je mogoče izvajati predvsem na ravni občin; ti instrumenti, ob ustreznih virih in sodelovanjih, lahko predstavljajo učinkovite lokalne odgovore na globalne izzive.

Lokalni in regionalni organi imajo običajno omejena finančna sredstva in se lahko le v omejenem obsegu samostojno vključujejo v izvajanje programov za zmanjševanje energetske revščine gospodinjstev, na lokalni ravni pa je vendarle mogoče izvajati in zagotavljati več vrst posegov ter oblik pomoči.

Uvedba ciljno usmerjenih podpornih programov:

- Zagotavljanje pomoči manjšim energetskim sanacijam: obnova stanovanj za socialno ogrožene (npr. zamenjava zunanjih oblog, toplotna izolacija zidov, stropov, streh in tal, zamenjava oken in vrat, posodobitev ogrevalnih sistemov) iz lastnih sredstev ali s pomočjo nacionalnih in evropskih podpornih sredstev.
- Izvajanje drugih manjših naložb (na primer zamenjava starih in halogenskih žarnic z energetsko učinkovitejšimi LED svetilkami, uvedba učinkovitejših gospodinskih aparatov, namestitev pametnih merilnikov, ki gospodinjstvom omogočajo sprotno spremljanje porabe energije itn.).

Energetsko svetovanje in ozaveščanje:

- Vzpostavitev svetovalnega sistema z vključitvijo lokalnih strokovnjakov in civilnih partnerjev, ki pomaga prebivalcem pri zmanjševanju in optimizaciji porabe energije. Svetovalci prebivalce obveščajo tudi o razpoložljivih podporah in razpisih ter nudijo pomoč pri pridobivanju potrebnih informacij in dokumentacije za prijavo.

- Kampanje, delavnice in šolski programi za izboljševanje energetske ozaveščenosti.

Razvoj lokalnih javnih storitev:

- Modernizacija sistemov daljinskega ogrevanja, kjer so za to možnosti, vključevanje obnovljivih virov energije (biomasa, geotermalna energija, sončna energija).
- Izgradnja energetske učinkovite javne razsvetljave, s katero se zmanjšajo javni izdatki in tako ostane več sredstev za socialno pomoč.

Socialni ukrepi:

- Pomoč pri gorivu: Dodelitev socialne pomoči v obliki drv ali drugih energetskih virov za ranljive skupine, zlasti v zimskem obdobju.
- Ustanovitev lokalnega socialnega sklada za podporo gospodinjstvom z zaostanki pri plačilu režijskih stroškov.

Partnerstva, razpisi in sodelovanja:

- Črpanje sredstev iz EU in nacionalnih virov: na primer v okviru programov LIFE, Interreg ali operativnih programov za zagon projektov, usmerjenih v energetske revščine.
- Vključevanje nevladnih organizacij in socialnih institucij: na primer Habitat for Humanity, Malteška dobrodelna služba, Rdeči križ.
- Pobude skupnostne energije: ustanavljanje energetskih skupnosti, v katerih si prebivalci med seboj delijo proizvedeno energijo.

Zbiranje podatkov in ciljno ukrepanje:

- Priprava lokalnih kart energetske revščine: prepoznavanje prizadetega prebivalstva na ravni naselij (npr. gospodinjstva z nizkimi dohodki, ki živijo v energetske neučinkovitih stanovanjih itn.).
- Identificiranje ranljivih skupin: sodelovanje s socialnimi službami, nevladnimi organizacijami in vodji programov javnih del.

Pri zmanjševanju energetske revščine imajo poleg države in občin pomembno vlogo tudi gospodinjstva. V nadaljevanju so povzeti ukrepi in možnosti, s katerimi lahko tudi prizadeti sami aktivno prispevajo k izboljšanju svojega položaja.

Ker energetska revščina v vsakdanjem življenju prizadene predvsem gospodinjstva, je ključnega pomena, da prebivalci – še zlasti prizadeti – sodelujejo v procesih načrtovanja in odločanja na lokalni in regionalni ravni. Sodelovanje gospodinjstev ne pomaga le pri pridobivanju natančne slike o njihovih težavah in vsakodnevnih izzivih, ampak prispeva tudi k temu, da so ukrepi bolje prilagojeni njihovim dejanskim potrebam.

Na ta način je mogoče obstoječe politične instrumente učinkoviteje nadgrajevati in razvijati nove, bolj ciljno usmerjene ukrepe za izboljšanje življenjskih pogojev energetsko revnih gospodinjstev. Poleg tega ima ključno vlogo tudi povečanje energetske ozaveščenosti

prebivalstva in krepitev samopomoči, saj lahko ti dejavniki dolgoročno prispevajo k preprečevanju in zmanjševanju energetske revščine.

Spodbujanje premišljene rabe energije in povečanje energetske ozaveščenosti

- Pridobivanje osnovnih znanj o varčevanju z energijo (npr. optimizacija razsvetljave, kuhanja in ogrevanja):
 - Izkoristimo naravno svetlobo, redno čistimo okna in ne nameščajmo temnih zaves ali preveč rastlin pred okna.
 - Luči izklaplajmo v prostorih, kjer se trenutno ne zadržujemo, in se po možnosti izogibajmo uporabi dekorativne razsvetljave.
 - Radiatorjev ne prekrivajmo z zavesami, pohištvom ali oblačili. Vzdržujmo jih, tam kjer je možno uporabljajmo ročne ali termostatske ventile za uravnavanje temperature v prostorih. Med daljšim zračenjem izklopimo ogrevalne in hladilne sisteme.
 - Hladilnike in zamrzovalnike postavimo v hladnejši prostor ter zaradi ustreznega prezračevanja pustimo približno 10 cm razdalje med zadnjo stranjo naprave in steno. Zadnji del naprav redno očistimo.
 - Pri kuhanju izberimo ustrezno velikost kuhalne plošče in posode, električni štedilnik in pečico pa izklopimo nekaj minut pred koncem kuhanja ali pečenja.
- Izogibanje nepotrebnim porabi energije:
 - Izklopimo naprave, ki ostanejo v stanju pripravljenosti (npr. televizor, mikrovalovna pečica).
 - Izvlecimo iz vtičnice naprave, ki jih ne uporabljamo, kot so polnilci za telefone ali prenosne računalnike.
- Zavestna sprememba gospodinjskih navad:
 - Pranje oblačil v hladni vodi.
 - Uvajanje krajših tuširanj.
 - Ciljna in energetska varčna uporaba mikrovalovne pečice ali hitrega grelnika vode.

Ocena stanja stanovanja in manjši energetski ukrepi

- Pregled zunanje fasade in popravilo manjših poškodb enkrat letno.
- Izolacija stropa (stropa pod podstrešjem) – tudi nepopolna izvedba je boljša kot popolna odsotnost izolacije, zlasti če podstrešje ni bivalno.
- Pred ogrevalno sezono vzdrževanje ogrevalnega sistema ter redno odzračevanje radiatorjev in celotne napeljave.
- Izolacija cevi za toplo vodo, ki potekajo skozi neogrevane prostore.
- Ustrezna izolacija oken in vrat (npr. z uporabo penastih trakov ali blazin proti vremenskim vplivom).
- Namestitev toplotno odbojnih folij za radiatorje.

- Zamenjava klasičnih žarnic z energijsko varčnimi (LED ali kompaktne fluorescentne) svetilkami.
- Namestitev varčnih perlatorjev in prh za zmanjšanje porabe vode.

Spremljanje razpisov in podpornih programov

- Aktivno sodelovanje na razpisih občin, države ali EU (npr. za naložbe v energetske učinkovitost, zamenjavo gospodinjskih aparatov, posodobitev ogrevalnih sistemov itn.).
- Sodelovanje na brezplačnih svetovanjih in javnih forumih za prebivalce, kadar so ti na voljo v naselju ali regiji.

Povezovanje z lokalnimi skupnostmi

- Povezovanje in sodelovanje z lokalnimi socialnimi službami in nevladnimi organizacijami (npr. vloga za pomoč v primeru zaostankov pri plačilu komunalnih storitev ali stanovanjskih težav).
- Iskanje možnosti za vključitev v energetske skupnosti ali skupnostne rešitve za porabo energije (npr. skupnostne sončne elektrarne).

Učenje in prenos znanja

- Zbiranje informacij o pojavu energetske revščine ter o razpoložljivih oblikah pomoči in možnostih.
- Deljenje pridobljenega znanja z družinskimi člani in sosedi – to je lahko posebej pomembno v soseskah.

7. Povzetek

Za učinkovito ukrepanje proti energetske revščini je v slovensko-madžarskem obmejnem območju treba izvesti ukrepe na naslednjih ključnih področjih:

Vzpostavitev enotnega sistema zbiranja podatkov in monitoringa

- Tako v Sloveniji kot tudi na Madžarskem je treba na ravni občin standardizirati metodologijo zbiranja podatkov, da bodo na voljo primerljivi, točni in ažurni podatki.
- Uvesti je treba obvezno poročanje za humanitarne organizacije in socialne institucije o primerih, povezanih z energetske revščino, o dodeljenih oblikah pomoči ter o njihovih rezultatih.

Podrobna analiza stanovanjskih razmer

- Raziskave je treba razširiti na energetske stanje stavb, vrste energijskih virov in njihovo dostopnost, da bi pridobili natančnejšo sliko o vzrokih in prostorski razporeditvi energetske revščine.

- Anketiranja na ravni gospodinjstev in energetske pregledi lahko prispevajo k prepoznavanju problematičnih gospodinjstev ter k ciljno usmerjeni podpori.

Krepitev lokalnih kapacitet in virov

- Zagnati je treba ciljno usmerjene programe pomoči za najbolj ogrožene občine in gospodinjstva z omejenimi viri, zlasti na področju socialnih storitev in lokalnih energetske ukrepov.
- Razmisliti je treba tudi o zaposlitvi lokalnih koordinatorjev ali svetovalcev za energetske revščine.

Informiranje in spodbujanje energetske ozaveščenosti

- Med prebivalstvom je treba zagnati obsežne informacijske kampanje o varčevanju z energijo, razpoložljivih oblikah pomoči ter možnostih preprečevanja energetske revščine.
- Izboljšati je treba dostop do informacij, zlasti za digitalno prikrajšane ali starejše skupine prebivalstva (npr. osebno svetovanje, informativni zvezki, skupnostni programi).

Zagon pilotnih projektov energetske prenove

- Priporočljiv je zagon pilotnih prenovitvenih projektov v najbolj ogroženih naseljih, ki lahko tudi drugim regijam služijo za vzor.
- Lokalno prebivalstvo, občine in izvajalce je treba vključiti v projekte, ne le zaradi zniževanja stroškov, ampak tudi zaradi izboljšanja družbene sprejemljivosti in vključenosti skupnosti.

Krepitev sodelovanja med organizacijami

- Za vzpostavitev usklajenih, ciljno usmerjenih in učinkovitih mehanizmov podpore je treba še naprej krepiti sodelovanje med humanitarnimi organizacijami (npr. Rdeči križ), socialnimi centri, nevladnimi organizacijami in lokalnimi samoupravami.

Ugotovitve in priporočila tega poročila ne prispevajo le k razumevanju trenutnega stanja, ampak tudi k sprejemanju bodočih političnih in praktičnih ukrepov. Namen skupnega, dvojezičnega poročila je usmerjati zmanjševanje energetske ranljivosti v obmejnem območju, spodbujati sodelovanje med odločevalci ter omogočiti sprejemanje ukrepov, ki bodo ciljno usmerjeni in temeljili na podatkih.

Analizo bo mogoče uporabiti tudi pri komunikacijskih dejavnostih, saj pregledno prikazuje stanje energetske revščine in možne smeri reševanja. Poročilo je pripravljeno v elektronski obliki in lahko služi kot temeljni dokument za skupno čezmejno sodelovanje pri načrtovanju bodočih razvojnih ukrepov.